

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ KALĖJIMŲ DEPARTAMENTĄ PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO MINISTERIJOS

2019-09-17 Nr. 4D-2019/1-1003
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius 2019 m. rugpjūčio 5 d. gavo X (toliau vadinama ir – pareiškėjas, Pareiškėjas) skundą (toliau vadinama ir – skundas, Skundas) dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau vadinama ir – KD; Kalėjimų departamentas) pareigūnų veiksmų (neveikimo), galimai pateikiant jam netinkamą atsakymą.

2. Skunde, be kitų aplinkybių, nurodoma: „Šių metų gegužės dieną į Šiaulių tardymo izoliatoriaus [toliau vadinama ir – Šiaulių TI, ŠTI] direktorių su prašymu kreipiausi, kad būtų užsakyta barzdaskutė [...]. [...]. 2019.06.25 Nr. 17/01-1125 Šiaulių TI direktorius pateikė atsakymą, kad buktai negalima rasti tokios barzdaskutės. [...]. 2019.06.25 dieną tai yra tą pačią kada tik gavau atsakymą jį iš karto apskundžiau KD direktoriui. Ir tik 2019.08.02 dieną gaunu Kalėjimo departamento atsakymą, kuris protu nesuvokiamas, žeminantis mane ir bandoma pasityčioti. [...]. KD atsakyme nurodoma LR BVK 96 str. ypatumai dar ir kokia grupė drausminė aprašyta [...]. Yra nesuprantama. Aš esu suimtas [...]. [...]. KD pareiškia – Manytume, kad abipusis mandagumas, bendradarbiavimas teisės aktų laikymasis, kūno ertmių naudojimas pagal paskirtį padės ateityje išvengti nesupratimų tarp jūsų ir Šiaulių TI administracijos. Visgi kuom čia dėtos kūno ertmės ir barzdaskutė. Šiuo poelgiu pareigūnai ne tik sumenkino mane kaip asmenį, bet ir įžeidė“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta).

3. Pareiškėjas Seimo kontrolieriaus prašo ištirti Skunde nurodytas aplinkybes.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius 2019 m. rugpjūčio 8 d. raštu Nr. 4D-2019/1-1003/3D-1994 kreipėsi į KD, prašydamas paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes. 2019 m. rugsėjo 10 d. Seimo kontrolierius gavo 2019 m. rugsėjo 9 d. KD raštą Nr. 1S-2335. Šiame rašte ir prie jo pridėtuose dokumentuose nurodoma:

4.1. „[...] pareiškėjas kreipėsi į Kalėjimų departamentą dėl skunde nurodytų aplinkybių.

Kalėjimų departamente 2019-07-03 gautas pareiškėjo skundas (Nr. 2G-2838), adresuotas Kalėjimų departamento direktoriui dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus (toliau – Šiaulių TI) 2019-06-25 rašto Nr. 17/01-1125). [...] Kalėjimų departamentas 2019-07-18 raštu (Nr. 2S-2993) atsakė pareiškėjui į skundą dėl elektros prietaiso įsigijimo“;

4.2. „[...] Kalėjimų departamento Imuniteto skyrius nustatė, jog pareiškėjui skundo nagrinėjimo metu buvo taikomas suimtojo teisinis statusas, todėl turėjo būti taikomos Suėmimo vykdymo įstatymo nuostatos. Pripažintina, kad Kalėjimų departamento darbuotojas, skundo nagrinėjimo metu neįsitikino pareiškėjo teisiniu statusu ir pateikė atsakymą vadovaudamasis Bausmių vykdymo kodekso nuostatomis“;

4.3. „Atsakydami į [...] pateiktą prašymą paaiškinti Kalėjimo departamento pareigūno pasisakymo turinį, kad „kūno ertmių naudojimas pagal paskirtį“ padės ateityje išvengti nesusipratimų tarp jo ir Šiaulių TI administracijos, informuojame, jog Kalėjimų departamento pareigūnas, pareiškėjui rengdamas atsakymą į skundą dėl neatidumo padarė techninę klaidą“;

4.4. „Pažymime, kad dėl pareiškėjo skundo nagrinėjimo metu padarytų techninių klaidų ir neatidumo, situacija aptarta su Kalėjimų departamento Saugumo valdymo skyriaus darbuotojais, kuriems papildomai priminta prašymų, pareiškimų ir skundų nagrinėjimo tvarka bei asmenų, laikomų įkalinimo įstaigose ir tardymo izoliatoriuose, teisinio statuso reikalavimai. Taip pat elektroniniu būdu informuoti visi Kalėjimų departamento darbuotojai apie tai, kad asmenų, laikomų įkalinimo įstaigose ir tardymo izoliatoriuose, prašymų, pareiškimų ir skundų nagrinėjimo metu, atkreiptų dėmesį į pareiškėjų teisinį statusą. Kalėjimų departamentas pripažįsta, kad pateikiant atsakymą pareiškėjui buvo padarytos techninės klaidos dėl neatidumo ir tikisi, jog panašaus pobūdžio klaidų ateityje bus išvengta.“

Tyrimui reikšmingi teisės aktai

5. Europos gero administracinio elgesio kodekso, patvirtinto Europos Parlamento 2001 m. rugsėjo 6 d. rezoliucija Nr. C5-0438/2000 - 2000/2212 (COS):

12 straipsnis „Etiketas“ – „1. Valdininkas turi būti paslaugus, **korektiškas, mandagus** ir visuomenei pasiekiamas. Atsakydamas į korespondenciją, telefonų skambučius ir elektroninius laiškus, valdininkas turi stengtis būti kuo paslaugesnis ir į užduotus klausimus atsakyti kiek įmanoma išsamiau ir tiksliau. [...]“

6. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo (toliau vadinama – SVĮ):

49 straipsnis „Pareigūnų veiksmų ir sprendimų apskundimas“ – „1. Tardymo izoliatorių pareigūnų veiksmai ir sprendimai skundžiami Bausmių vykdymo kodekso 183 straipsnyje nustatyta tvarka.“

7. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau vadinama ir – BVK):

183 straipsnis „Bausmių vykdymo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų apskundimas“ – „1. Viešųjų darbų, laisvės apribojimo, arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės vykdančių institucijų ir įstaigų pareigūnų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami atitinkamą bausmę vykdančios institucijos ar įstaigos vadovui. Šis skundą turi išnagrinėti ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo skundo gavimo dienos. 2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodytas bausmės vykdančių institucijų ir įstaigų vadovų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami Kalėjimų departamento direktoriui. Šis skundą turi išnagrinėti ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo jo gavimo dienos, o jei dėl skundo atliekamas tyrimas, – per dvidešimt darbo dienų nuo tyrimo baigimo dienos. [...]“

8. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo (toliau vadinama ir – VAI):

3 straipsnis „Viešojo administravimo principai“ – „Viešojo administravimo subjektai savo

veikloje vadovaujasi šiais principais: 1) įstatymo viršenybės. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti teisės aktuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus. Administraciniai aktai, susiję su asmenų teisių ir pareigų įgyvendinimu, visais atvejais turi būti pagrįsti įstatymais; 2) objektyvumo. Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs; 3) proporcingumo. Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo mastas ir jo įgyvendinimo priemonės turi atitikti būtinus ir pagrįstus administravimo tikslus; 4) nepiktnaudžiavimo valdžia. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektams draudžiama atlikti viešojo administravimo funkcijas neturint šio įstatymo nustatyta tvarka suteiktų viešojo administravimo įgaliojimų arba priimti administracinius sprendimus, siekiant kitų, negu įstatymų ar kitų norminių teisės aktų nustatyta, tikslų; 5) tarnybinės pagalbos. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektai, rengdami administracinius sprendimus, prirėkus teikia vienas kitam reikalingą informacinę ir kitokią pagalbą; 6) efektyvumo. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas, priimdamas ir įgyvendindamas sprendimus, jam skirtus išteklius naudoja ekonomiškai, rezultatų siekia kuo mažesnėmis sąnaudomis; 7) subsidarumo. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektų sprendimai turi būti priimami ir įgyvendinami tuo viešojo administravimo sistemos lygiu, kuriuo jie yra efektyviausi; 8) vieno langelio. Šis principas reiškia, kad asmeniui informacija suteikiama, prašymas ar skundas priimamas ir atsakymas į juos pateikiamas vienoje darbo vietoje. Prašymą ar skundą nagrinėja ir informaciją iš savo administracijos padalinių, pavaldžių subjektų, prirėkus – ir iš kitų viešojo administravimo subjektų gauna pats prašymą ar skundą nagrinėjantis ir administracinį sprendimą priimantis viešojo administravimo subjektas, neįpareigodamas tai atlikti prašymą ar skundą padavusį asmenį; 9) lygiateisiškumo. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas, priimdamas administracinius sprendimus, turi atsižvelgti į tai, kad įstatymui visi asmenys lygūs, ir negali varžyti jų teisių ar teikti jiems privilegijų dėl jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės ir turtinės padėties, išsilavinimo, religinių ar politinių pažiūrų, veiklos rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų aplinkybių; 10) skaidrumo. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjekto veikla turi būti vieša, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus; 11) atsakomybės už priimtus sprendimus. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas, priimdamas administracinius sprendimus, turi prisiimti atsakomybę už priimtų administracinių sprendimų sukeltus padarinius; 12) naujovių ir atvirumo permainingoms principas. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas turi ieškoti naujų ir veiksmingų būdų, kaip spręsti problemas, ir nuolat mokytis iš gerosios patirties pavyzdžių; 13) išsamumo. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas į prašymą ar skundą turi atsakyti aiškiai ir argumentuotai, nuroydamas visas prašymo ar skundo nagrinėjimui įtakos turėjusias aplinkybes ir konkrečias teisės aktų nuostatas, kuriomis rėmėsi vertindamas prašymo ar skundo turinį.“

9. Kalėjų departamento nuostatų, patvirtintų 2012 m. vasario 28 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Nr. 1R-58 (toliau vadinama ir – Nuostatai):

9.1. 1 punktas – „Kalėjų departamentas [...] yra įstaiga prie Teisingumo ministerijos, kurios paskirtis – metodiškai vadovauti ir kontroliuoti probacijos tarnybų ir laisvės atėmimo vietų įstaigų veiklą“;

9.2. 8 punktas – „Kalėjų departamentas, siekdamas jam nustatytų veiklos tikslų, atlieka šias funkcijas: [...] 8.3. prižiūri ir kontroliuoja bausmių (išskyrus baudas), baudžiamojo poveikio priemonių (išskyrus turto konfiskavimą, išplėstinį turto konfiskavimą ir įmokas į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą), auklėjamojo poveikio priemonių (išskyrus atidavimą į specialią auklėjimo įstaigą) ir kardomosios priemonės – suėmimo vykdymą Kalėjų departamentui pavaldžiose įstaigose; [...]; 8.31. nustatyta tvarka nagrinėja asmenų prašymus, skundus ir pranešimus, priskirtinus Kalėjų departamento kompetencijai; [...].“

10. Pataisos pareigūnų, kitų valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, etikos kodekso, patvirtinto KD direktoriaus 2019 m. birželio 10 d. įsakymu Nr. V-228:

10.1. *1 punktas* – „Pataisos pareigūnų, kitų valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, etikos kodeksas (toliau – Etikos kodeksas) apibrėžia bausmių vykdymo sistemos pataisos pareigūnų, kitų valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, (toliau – darbuotojai) veiklos ir elgesio principus, pamatines nuostatas, kurių turi laikytis kiekvienas darbuotojas, atlikdamas jam priskirtas tarnybines (darbo) funkcijas ir vykdydamas tarnybines (darbo) pareigas, taip pat įgyvendindamas teises ir laikydamasis privataus gyvenimo nuostatų“;

10.2. *4 punktas* – „Etikos kodekse vartojamos sąvokos: 4.1. Bausmių vykdymo sistema – Kalėjimų departamentas [...], jam pavaldžios įstaigos ir valstybės įmonė „Mūsų amatai“. [...]“;

10.3. *6 punktas* – „Veikla bausmių vykdymo sistemoje grindžiama Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statute nustatytais pagrindiniais vidaus tarnybos principais (įstatymų viršenybės, lygiateisiškumo, politinio neutralumo, skaidrumo, karjeros, vidaus tarnybos ypatumų kompensavimo, teisėtų lūkesčių ir pagarbos įgytoms teisėms, bendrųjų pareigūno pareigų nuolatinio vykdymo, tarnybinio pavaldumo), Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme nustatytais pagrindiniais valstybės tarnautojų veiklos ir tarnybinės etikos principais (atsakomybės, atvirumo, efektyvumo, kūrybingumo, lankstumo, lojalumo valstybei, nesavanaudiškumo, sąžiningumo ir nešališkumo, padarumo, *pagarbos žmogui* ir valstybei, politinio neutralumo, profesionalumo, teisingumo, viešumo ir skaidrumo) bei šiais toliau pateikiamais darbuotojui keliamais papildomais reikalavimais: [...]“.

Tyrimui reikšminga Lietuvos Respublikos teismų praktika

11. Vyriausiasis administracinis teismas (toliau vadinama – LVAT) 2011 m. balandžio 19 d. nutartyje, priimtoje administracinėje byloje Nr. A-143-2876/2011, nurodė:

„Laisvės atėmimo institucijų sprendimuose turi būti aiškiai nurodyti *objektyviais* duomenimis (faktais) ir teisės aktų normomis pagrįsti sprendimo motyvai [...]“.

12. LVAT 2012 m. gruodžio 20 d. sprendime, priimtame administracinėje byloje Nr. A-822-3206-12, konstatavo:

„Pagal Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto (2008 m. lapkričio 6 d. įstatymo Nr. X-1791 redakcijos) 5 straipsnį Kalėjimų departamentas ir jam pavaldžios įstaigos (pagal Statuto 2 straipsnio 1 dalį pataisos namai yra Kalėjimų departamentui pavaldi įstaiga) savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Bausmių vykdymo kodeksu, Baudžiamuoju kodeksu, Baudžiamojo proceso kodeksu, Suėmimo vykdymo įstatymu, kitais įstatymais, šiuo statutu, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis ir kitais teisės aktais. Pagal Statuto 4 straipsnį Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų veikla grindžiama teisingumo, teisėtumo, žmogaus teisių ir laisvių gerbimo, suimtųjų ir nuteistųjų lygybės prieš suėmimo ir bausmių vykdymo įstatymus, humanizmo, bausmių vykdymo individualizavimo, progresyvaus bausmių atlikimo ir viešumo principais. Panevėžio pataisos namai ir Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, kaip viešojo administravimo subjektai, be minėtų specialiųjų teisės nuostatų, savo veikloje privalo laikytis viešojo administravimo srityje taikomų viešojo administravimo principų, pavyzdžiui: įstatymo viršenybės, reiškiančio, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti teisės aktuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus, *objektyvumo*, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia principus (Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 punktas).“

Tyrimo išvados

13. Skunde nurodoma, kad Pareiškėjui nėra aišku, dėl kokių priežasčių skundžiamas KD atsakymas buvo grindžiamas BVK nuostatomis, nors jo teisinis statusas yra suimtas. Taip pat Pareiškėją įžeidė gautame KD atsakyme nurodyta frazė, kad „[...] abipusis mandagumas, bendradarbiavimas teisės aktų laikymasis, *kūno ertmių naudojimas pagal paskirtį* padės ateityje išvengti nesusipratimų tarp Jūsų ir Šiaulių TI administracijos“.

14. Pagal nustatytą teisinį reglamentavimą, KD nagrinėja asmenų prašymus, skundus ir pranešimus, priskirtus KD kompetencijai, taip pat ir ikiteismine tvarka nagrinėja skundus dėl suėmimą vykdančių įstaigų pareigūnų, vadovų veiksmų bei sprendimų (šios pažymos 6, 7, 9 punktai).

Nagrinėdamas šiuos skundus *KD, kaip viešojo administravimo subjektas*, be specialiųjų teisės nuostatų, savo veikloje *privalo laikytis viešojo administravimo srityje taikomų viešojo administravimo principų*, tarp jų, ir objektyvumo principo, kuris reiškia, kad administracinio sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs (šios pažymos 8, 12 punktai). Pažymėtina, kad LVAT, atskleisdamas objektyvumo principo turinį, 2011 m. balandžio 19 d. nutartyje nurodė, jog laisvės atėmimo institucijų, t. y. ir *KD, sprendimuose turi būti aiškiai nurodyti objektyviais duomenimis (faktais) ir teisės aktu normomis pagrįsti sprendimo motyvai* (šios pažymos 11 punktas).

15. Skundo tyrimo metu nustatyta, kad 2019 m. liepos 3 d. KD buvo gautas Pareiškėjo skundas dėl ŠTI 2019 m. birželio 25 d. rašto Nr. 17/01-1125, susijusio su elektros prietaiso (barzdaskutės) įsigijimu. KD 2019 m. liepos 18 d. raštu Nr. 2S-2993 atsakė Pareiškėjui į jo kreipimąsi.

KD savo poziciją skundžiamame atsakyme grindė BVK nuostatomis, kurios reglamentuoja bausmių vykdymo ir atlikimo tvarką, sąlygas. BVK normos taikomos nuteistiesiems, kuriems įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu paskirta ir bausmės atlikimo vietos įstaigoje vykdoma laisvės atėmimo bausmė. Atkreiptinas dėmesys, kad Pareiškėjui taikytinas suimtojo teisinis statusas. Suimtojo teisinė padėtis nėra analogiška nuteistojo statusui. Šių asmenų teisinę padėtį reglamentuoja skirtingi įstatymai. Suėmimas yra Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatyta kardomoji priemonė. Suėmimą vykdančias įstaigas, suėmimo vykdymo tvarką ir sąlygas, taip pat asmenų, laikomų suėmimą vykdančiose įstaigose, teisinę padėtį reglamentuoja SVĮ. Šios aplinkybės leidžia teigti, kad KD 2019 m. liepos 18 d. raštas Nr. 2S-2993 pagrįstas nagrinėjamu atveju netaikytinomis teisės aktų normomis. KD pripažino, kad jų darbuotojas netinkamai nustatė Pareiškėjo teisinį statusą ir atsakymą pateikė vadovaudamasis BVK nuostatomis, nors turėjo vadovautis SVĮ nuostatomis.

Atkreiptinas dėmesys, kad visuotinai pripažinta, jog viešojo administravimo subjektai, įskaitant ir KD, nagrinėdami asmenų skundus / prašymus / pareiškimus, privalo būti mandagūs, korektiški ir paisyti pagarbos žmogui principo (šios pažymos 5, 10, 14 punktai). KD pareigūnai pripažino, kad Pareiškėjui pateiktame atsakyme buvo vartojama frazė „*kūno ertmių naudojimas pagal paskirtį*“, tačiau paaiškino, kad tai buvo KD darbuotojo techninė klaida, kurią nulėmė jo neatidumas. Vis dėlto negalima paneigti to, kad minėta frazė yra dviprasmiška ir galėjo būti Pareiškėjo suprasta kaip žeminanti jo orumą.

16. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Skundas yra pagrįstas.

Kadangi KD direktorius ėmėsi priemonių, kad ateityje nepasikartotų šioje pažymoje aptarta situacija (šios pažymos 4.4 punktas), Seimo kontrolieriaus rekomendacija yra neteiktina.

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAS

17. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius nusprendžia X Skundą dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pareigūnų veiksmų (neveikimo), pateikiant Pareiškėjui netinkamą atsakymą, pripažinti pagrįstu.

Seimo kontrolierius

Augustinas Normantas